

felvilágosodásról és Köleséri kapcsolatairól eddig rendelkezésre álló ismereteinket. Hiányérzetünk csak azért támadhat, mert sokkal inkább a háttérter ismerjük meg belőle, mint a konkrét személyiséget és gondolatait. Az írások szép irodalmi kifejezéssel élve „körbelövik” az erdélyi tudós munkásságát, ezért a kiadvány minden érdeme ellenére arról is tanúskodik, hogy magáról ifjabb Köleséri Sámuelről nagyon keveset tudunk. Számos olyan teológiai munkája van például, amelyeket csak bibliográfiákból ismerünk. Jó lenne ezeket is felkutatni (esetleges hatástörténetükkel együtt), mert Köleséri tudós levelezésében filozófiai

nézetei csak kevésbé tükröződnek. Érdemes lenne kormányzati, igazgatási ténykedésének is alaposabban utánanézni. Hátha nyomára lehet akadni egy-két felvilágosult eszme gyakorlatba való átültetésének is. (Hiszen a puding próbája egy tudós hivatalnok esetében mégiscsak a megevése volna.) Nincs kétségünk afelől, hogy Köleséri személye és munkássága irodalomtörténészek és történész további nemzedékeknek fog még megoldandó rejtélyeket és izgalmas kutatási témákat kínálni.

Szabó András Péter

Újkori egészségügyi rendeletek és tervezetek

Balázs Péter: Egészségügyi szabályozás a XVIII. században. Magyar Királyság és Erdély. I–II. Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet, Bp. 2016. 540 old.

A népegészségügy területén tevékenykedő szerző a felvilágosult abszolútizmus egészségügyi szabályozásának a szenvedélyes kutatója. Jelen kiadvány előzményeként megvizsgálta a magyarországi közegészségügyi állapotok rendezésére, az ehhez szükséges jogi keretek, valamint orvosi-közegészségügyi közigazgatás megteremtésére, továbbá a betegellátás biztosítására szolgáló 1770. évi Egészségügyi rendeletet. Mivel 1768-ban Mária Terézia császárnő Erdélyt nagyfejedelemségnek nyilvánította, ezt a főszabályzatot már erdélyi nagyfejedelemként léptette hatályba (Balázs Péter: *Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete*. I–II. Magyar Tudománytörténeti Intézet - Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Piliscsaba–Budapest, 2007). A fenti alapos tudománytörténeti művet követően Balázs Péter újabb közel egy évtizedes kutató és rendszerező foglalatosságának az eredménye az 1770–1793 közötti rendeletek és tervezetek feldolgozása, az eredetileg latin nyelven megjelent dokumentumok magyar nyelvű közlésének a biztosítása, és ezáltal hozzáférhetőségük megteremtése, a szakma képviselői és a közvélemény előtti

megismerésük biztosítása. Mindkét mű a Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtárában jelent meg, annak 57. illetve 112. kiadványaként.

Mária Terézia törvényalkotását követően II. József (1780–1790) egy évtizedes uralkodása alatt egyszer sem hívta össze az országgyűlést, amiért a törvényalkotási folyamat szünetelt az egészségügyi szabályozás területén is. Később I. Lipót (1790–1792) szakított a „kalapos király” erőszakos centralizáló politikájával, és ígéretet tett a törvényben előírt országgyűlés megtartására, ami huszonöt év szünet után, 1790-ben meg is történt. Amúgy 1790–1793 között a korábbi jogszabályok általános felülvizsgálatával egy új egészségügyi rendelettervezet készült. I. Lipót váratlanul rövid, ám támogató uralkodása csupán az 1790-1793 közötti előkészítés időszakának a nagyobbik részét tette ki. Balázs Péter legújabb könyve ennek a hároméves orvos-egészségügyi törvényelőkészítési folyamatnak, valamint az azt megelőző egy évtizednek a részletes és alaposan dokumentált ismertetése. A második kiadványhoz is előszót író Kapronczay Károly ekképpen méltatta

a szerző munkásságát: „A tőle megszokott alapos-sággal elemzi a dokumentumokat, a munkában részt vállalt személyek tevékenységét, összehasonlítja a magyar és az erdélyi törvényelőkészítés hasonlósá-gát stb., majd teljes fordításban közli a dokumentu-mokat. Balázs Péter munkája valóban hiányt pótló a magyar jogtörténet és az egészségügyi jogalkotás történetében.”

A szerző a két kötetes mű elején a történelmi körülményeket ismerteti. Törekvéseit elárulják a fő-címek: Az egészségügy szabályozása 1770–1791 között. Egészségügyi törvényelőkészítés: 1791–1793. Szakemberek és szakmai szolgáltatások. A Magyar Királyság egészségügyi közigazgatása. Jövedelmek és szabályozási elvek a szolgáltatás-ban. Ezt követően magyarázatokkal ellátott, két magyarra fordított dokumentum közlésére kerül sor, éspedig a Magyar Királyság, valamint az Erdélyi Nagyfejedelemség részére készült tervezetek első ízben történő publikálására. A második kötet ma-gyarázatokkal szolgál a Magyar Királyság terveze-téhez, ismerteti a „Közigazgatási szabályok terve-zete az egészség ügyében” című dokumentumot.

A könyv végén magyarországi és porosz doku-mentumok tanulmányozhatóak; többek között bi-zottsági ülések jegyzőkönyvei, dokumentumok a physicusoknak és sebészeknek kijáró oktatásról, a halottakra és a temetőkre vonatkozó szabályozá-sokról, a porosz Orvoslási Ediktumról és különbö-ző rendeletekről.

Végül magát a szerzőt idézem: „Erdélyben a fennmaradt iratanyag szerint az illetékes bizottság *Vélekedés az egészség ügyéről* címmel valójában a Főszabályzat hatályba lépésétől eltelt időszakra részletesen visszatekintő és javaslatokat előter-jesztő terjedelmes szakvéleményt készített. Pontos hivatkozásokkal dolgozta fel a rendeleti előzmé-nyeket, majd ezeket és a korabeli közállapotokat is figyelembe véve tette meg javaslatait. Ebből az anyagból – Magyarországhoz hasonlóan – akár egy szövetszerűen kidolgozott törvénycikk és rende-lettervezetet is összeállíthattak volna, ilyen írásmű azonban a jelenlegi tudásunk szerint Erdélyben, az 1790-es években és később sem keletkezett.”

Ábrám Zoltán

Hivatalok, hivatalnokok, életpályák a kora újkorból

Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben. Szerk. Bogdándi Zsolt, Fejér Tamás. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár, 2017. (Erdélyi Tudományos Füzetek 287.) 155 old.

Közel négy évtizede jelent meg Trócsányi Zsolt *Erdély központi kormányzata 1540–1690* című munkája, melyben a szerző átfogó képet adott a fejedelemség kori Erdély központi kor-mányzati szerveiről, azok működéséről, és közzé is tette az általa összeállított archontológiai jegy-zékeket. Munkája mind az intézménytörténeti, mind az egyéni életpályákat megcélzó kutatások kút-főjévé vált. A szerző számos megfigyelést tett a tisztségviselők származására, szakmai előmeneteli lehetőségeire, a különböző hivatalok összetételére stb. vonatkozóan, de – érzékelve egyszemélyes

vállalkozásának korlátait – többször hangsúlyozta munkájának hiányosságait. Jelezte például, hogy a különféle kormányzati szervek tevékenységének behatóbb megismeréséhez többre van szükség a tisztségek betöltőinek névjegyzékénél, alaposab-ban kellene ismerni azok származását, vagyoni ál-lapotát, szakmai felkészültségét, családi, politikai és gazdasági kapcsolatrendszerét vagy társadalmi szerepvállalását. Kiemelte továbbá azt is, hogy az ismeretanyag bővítése érdekében a kutatásokat ki kellene terjeszteni a kormányhatóságok mellett a törvényhatóságok (vármegyék, székek), a városok,

Pakó László (1980) – történész, tudományos munkatárs, PhD, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézete, Kolozsvár, pako.laszlo@eme.ro